

materialnej, 1968, vol.1, pp. 109–139. 14.Vyrobish A. Shklo v Polshhe od 14 do 18 viku [Glass in Poland from 14 to 17th century]. Vroslav–Varshava–Krakiv: Polska akademiya nauk, 1968, 143 s. 15.Koval V. Slovo o butylke (popytka istoricheskogo issledovaniya) [A word about the bottle (an attempt at historical research)], Novi doslidzhennya pamyatok kozatskoyi doby v Ukrayini, 2002, vol. 11, pp. 74–81. 16.Pashkovsky O., Kushtan D. Sklyanyj posud pochatku XIX st. z Chygyryna [Glassware of the beginning of the XIX century. from Chygyryn], Novi doslidzhennya pamyatok kozachkoyi doby v Ukrayini, 2007, vol. 16, pp. 141–143. 17.Yaremchenko V., Tkachenko O. Sklyanyj posud XVIII – poch. XIX st. z mishhanskoyi sadyby m. Poltavy [Glassware of the XVIII – early XIX century from the bourgeois estate of Poltava city], Novi doslidzhennya pam'yatok kozachkoyi doby v Ukrayini, 2010, vol. 19, pp. 100–105. 18. Petryakova F. Ukrayinske gutne sklo [Ukrainian gutta-glass], K.: Naukova dumka, 1975, 160 p. 19.Tyshhenko O. Istoriya dekoratyvno-prykladnogo mystecztva Ukrayiny (XIII–XVIII st.) [History of decorative and applied art of Ukraine (XIII–XVIII centuries.), K.: Lybid, 1992, 191 p. 20.Som-Serdyukova O. Novi pryncypy metodyky doslidzhennya pam'yatok ukrayinskogo gutnogo skla XVIII st. [New principles of the methodology of studying the monuments of the Ukrainian gutta-glass of the XVIII century], Materialy do ukrayinskogo mystecztvoznavstva: zbirnyk naukovykh pracz, K., 2002, vol. 1, pp. 213–215. 21.Martynyuk S. Davnye sklo v Ukrayini [Ancient glass in Ukraine] Sklo Ukrayiny, red. kol. D. M. Olijnyk ta in., K.: Svit uspihu, 2004, pp. 176–196.

Julia Kurdyna

HUTTA GLASS FROM THE VILLAGE OF PIDHIRTSI IN THE RESERVES OF THE MUSEUM OF HISTORY AND REGIONAL STUDIES IN THE TOWN OF VYNNYKY

The article deals with the glass findings from the reserves of KZ LOR «The Museum of History and Regional Studies» in the town of Vynnyky, namely the Hutta glass from the village of Pidhirtsi. The glassworks were found on the premises of Pidhirtsi Basilian Monastery of Annunciation of the Virgin Mary during the excavation works in 2007–2008. It also presents various types of glassware, as well as their general description and specific parameters. Meanwhile, it provides information on the corresponding findings known from scientific publications or books of other museums.

Key words: Pidhirtsi, Vynnyky, museum, Hutta glass, goblet, bottle.

УДК 929.53(477.83/.86)

Ярослав Лісейко

РІД ТИРАВСЬКИХ ГЕРБА ОСОРІЯ НА СЯНОЧЧИНІ У XV–XVI СТ.

У статті вивчається історія та генеалогія шляхетського роду Тиравських із Сяноцької землі в XV–XVI ст. Витоки роду сягають останньої чверті XIV – початку XV ст., коли нові володарі Галичини провадили активне осадження цього краю військово-службовим людом. Опісля, у хронологічний проміжок XV–XVI ст. вписалося сім поколінь роду, родинні взаємопов'язання між якими вдалося реконструювати на підставі вивчення сяноцьких гродських та земських судових книг. Модель історії цього роду характеризує звичні стратегії розвитку майнових комплексів, суспільно-політичної активності та поведінки на шлюбному ринку осілої шляхти із посереднім майновим і суспільним становищем.

Ключові слова: шляхта, Сяноцька земля, Волоська Тирава, Тиравські.

Шляхетська корпорація Сяноцької землі у XV–XVI ст. налічувала кілька десятків родин. Окремі з них були корінними мешканцями краю, їх родовід виводиться ще з XIV–XV ст. і прослідковується у наступних століттях. Такі родини із покоління в покоління володіли майновими комплексами, з них походили тутешні урядовці та учасники суспільно-політичного життя. У контексті локальної історії чимало шляхетських родин залишаються слабо вивченими в силу їх «місцевого» значення, хоча документація гродських та земських судів є цікавим матеріалом для реконструкції їх генеалогії та історії.

Прикладом такої маловивченої шляхетської родини із тривалою історією та розгалуженим генеалогічним деревом є рід Тиравських. Представники цієї фамілії включені у відомі гербівники Бартоша Папроцького та Шимона Окольського. Перший згадує про них як мужів «щирих та ввічливих», Ш. Окольський більш щедро наділяє Тиравських епітетами, називаючи їх «чесними мужами, вірними Батьківщині» («viri probi et amantes Patriam») [34, s. 356; 35, s. 559]. Окрім згадок у цих та пізніших гербівниках, Тиравські наразі не викликали до себе спеціальної уваги дослідників, адже поза суспільно-політичною ареною Руського воєводства вони не були відомі.

Винятком є лише нариси про сяноцьку шляхту Пшемислава Домбковського, який в окремому розділі своєї праці, на підставі найдавніших сяноцьких судових записок, вивчив життєпис представників роду в XV ст. [30, s. 11–35]. При цьому варто відзначити, що шляхетський стан на теренах Галичини в другій половині XIV–XVIII ст. вже став предметом чисельних праць сучасних як

українських, так й іноземних істориків. Йдеться передусім про таких дослідників, як Ігор Смуток, Сергій Пашин, Лукаш Байда, Мацей Августин [2–5; 28–29].

Історичні витоки роду Тиравських у Сяноцькій землі слід шукати в осадничих процесах, які динамічно протікали на Прикарпатті у найближче півстоліття після завоювання регіону Казимиром III. Нові володарі ставили собі за мету залюднити цей край та створити тут рицарський стан, який став би одним зі стовпів територіальної безпеки прикордонного регіону. Село Грабовниця, з яким первісно були пов'язані родоначальники Тиравських, князь Володислав Опольський у 1377 р. надав Петру, сину Грушки з умовою постійного проживання разом із дружиною та дітьми на Русі [31, s. 129]. Наступні чверть століття звісток про володарів Грабовниці бракує. Не виключено, що саме цей Петро став батьком Миколая Чешика, протопласти майбутніх родів Тиравських, Грабовницьких, Ритаровських і Буковських.

Вживане представниками перших поколінь роду прізвисько Чешики дозволяє припустити походження Тиравських із Чехії. Із тамтешніми землями пов'язаний також герб Осорія, яким вони послуговувалися. Свого часу ще Б. Папроцький відзначав чеське походження герба, а Каспер Несецький навів одну із гербових легенд, перипетії якої відбувалися у Чеському королівстві [33, s. 147; 35, s. 559].

Більш-менш чітку картину генеалогії та історії родини можливо відслідкувати лише з кінця 20-х рр. XV ст., адже саме з цього часу збереглися найдавніші сяноцькі судові записки. Вже тоді протопласта роду, Миколай Чешик (1402 – † 1428 рр.)^{*}, володів у Сяноцькій землі досить обширним ключем володінь у складі містечка Волоська Тирава та сіл Грабовниця, Дубрівка, Ритаровці і Буків. Його постать особливо виділяється у тодішніх документах, адже Миколай у 1420–1427 рр. був сяноцьким суддею [25, № 83, 94, 111, 113, 116, 138–140; 36, s. 285].

Більш ніж десять років після смерті Миколая, у 1439 р. його сини Йоан, Миколай, Петро, Георгій і Вільям поділили успадкований маєток [25, № 1116]. Чешиковичі розселилися у визначених наділах і відповідно до місця осідку почали іменувати себе Тиравськими, Грабовницькими, Буковськими та Ритаровськими.

Власником Волоської Тирави залишився найстарший з братів Йоан (1424 – † 1460 рр.). Очевидно, що ще до офіційного поділу батькового маєтку він вже господарював у своєму наділі. Так, у 1434 р. Й. Чешик заставив сусідові Спитку із Семушови за 106 гривень половину Волоської Тирави разом із частиною млина, а через два роки записав село у заставу черговому позикодавцю Фредру з Плешович [25, № 661, 771]. Справи з господарством склалися нелегко, бо в 1448 р. Йоан був змушений гарантувати брату Миколаю Грабовницькому повернення 60 гривень боргу заставою чиншу від селян у Волоській Тираві, а в 1455–1466 рр. вів суперечки із братами у справі якихось маєтностей під Библом у Перемишльській землі [25, № 2534, 3287–3289, 3308]. Дружиною Йоана була ближче невідома нам Яхна, котрій у 1442 р. він записав 100 гривень на половині своїх володінь [25, № 1431].

Після смерті Йоана Тиравського у 1460 р. рід продовжили обидва його сини – Йоан, Миколай, а також дочка Ядвіга (1481–1492 рр.). Останню видали за Яна Чорного, який потім став одним із кредиторів шваґра Миколая Тиравського [26, № 1515, 1596, 2066]. З-поміж братів порівняно нетривалим було життя Йоана Тиравського († 1469 р.). Він одружився із Барбарою, походження якої не вдалося з'ясувати. У подружжя народилася донька Агнета, після передчасної смерті батька у 1469 р. сватанням дівчини довелося зайнятися дядькові Миколаю. У 1472 р. він видав племінницю за Йоана Рака, записавши їй 200 гривень посагу [25, № 624, 596, 652, 657].

Довше і активніше життя прожив Миколай Тиравський (1459 – † до 1497 рр.). Зокрема, він проявив себе як підприємливий господар. У 1462 р. Миколай купив у якихось Семена і Гриця за 20 гривень солтисівство у Дробковій Волі (згодом село Ракова) [25, № 3736, 3737]. Ця подія відбулася у руслі поширеної тоді тенденції до викупу шляхтою солтисівств та подальшої нівеляції солтисів як окремої суспільної групи. М. Тиравський також намагався провадити осадницьку діяльність у своїх володіннях. У 1479 р. він видав привілей на локацію села Голучків [32, s. 209]. Вже у 1483 р. село існувало, адже його мешканці зазнали збройного наїзду з боку сусіда Миколая Семушовського, який вигнав селян і зруйнував чотири будинки [26, № 1617–1620]. У 1481 р. М. Тиравський вперше згадується як власник ще однієї маєтності – села Станкової, яке він ймовірно осадив таким самим способом, як Голучків [26, № 1515, 1596, 2066]. Потомство, яке продовжило рід Тиравських, Миколаю забезпечив шлюб із Барбарою, котрій ще в 1459 р. він записав 200 гривень посагу на половині своїх маєтностей [25, № 2466, 3467]. Миколай помер десь перед 1497 р. [26, № 1658, 1660, 2068, 2404].

^{*} У дужках наведені крайні відомі згадки про особу в історичних джерелах.

Під 1492 р. вперше згадуються сини М. Тиравського – Йоан і Петро (1492–1501 рр.). Тоді вони самостійно заставили за 150 гривень село Станкову Леонарду Морохівському [26, № 2068, 2145, 2170, 2382]. Брати не були єдиними нащадками М. Тиравського – у 1496 р. їх поквитувала із сплати приналежного посагу сестра Анна, а через рік ще одна сестра Ельжбета – дружина Андрія Рацлавського [26, № 2321, 2404]. Трохи пізніше Й. Тиравському довелося спорядити посаг ще двом сестрам: близько 1501 р. Катерина вийшла заміж за Миколая Врублевського, а перед 1508 р. Агнета пошлюбилася Йоана Набруха [26, № 2708, 2709, 2710; 22, с. 223]. З перелічених шлюбних партнерів цих жінок ніхто не належав до місцевих шляхетських родин. Так, А. Рацлавський походив із малопольської шляхти гербу Одровонж із села Рацлавиці у Краківському воєводстві (за 230 км на захід від Тирави Волоської) [37, с. 104]. Врублевські теж з'явилися у Сяноцькій землі лише на початку XVI ст. і шлюб із сяноцькою шляхтянкою допоміг М. Врублевському закріпитися у середовищі тутешніх землевласників. Нарешті Набрухи відомі у Сяноцькій землі з 60-х рр. XV ст. як власники солтисівства у Ноздричі.

Приблизно у той час поступово зростав майновий комплекс роду. Осаднича діяльність, проваджена свого часу М. Тиравським не минула даремно – вже у 1494 р. його сини вперше названі дідами села Березки, а в 1497 р. – Кузьминої [26, № 2181, 2419].

Із потомства Миколая в суспільному житті Сяноччини помітнішу роль відіграв Й. Тиравський (1492 – † 1512 рр.). У 1499 р. він став сяноцьким підстаростою, а на початку XVI ст. посів уряд сяноцького хоружого (1505–1507 рр.) [36, с. 400]. Йоан також брав участь в роботі сяноцького земського суду в якості асесора [22, с. 232, 237]. У 1498 р. він вирушив у військовий похід, залишивши опікуном своїх маєтків зятя Миколая Велопольського [26, № 2470]. У той час точилася провальна для Корони польсько-молдавська війна 1497–1499 рр. У походах взяла участь шляхта із Руського воєводства, багато якої загинуло у битві біля Козьміна в 1497 р. [1, с. 62]

Непересічне становище Й. Тиравського в сяноцькій шляхетській корпорації відобразив його шлюб із Анною Балівною – дочкою Миколая Бала із давнього та заможного місцевого шляхетського роду [26, № 2855]. Дружина в якості посагу привнесла чоловікові у володіння посесію в частці містечка Новотанця [26, № 2974, 3048]. Обоє стали родоначальниками п'ятого покоління Тиравських, до якого належали сини Миколай (1517–1546 рр.), Мартин (1517–1540 рр.) і Йоан (1517–1537 рр.). Доньок батьки успішно засватали: Регіна вийшла заміж за сяноцького шляхтича Олехна Лещинського, а Ельжбета стала дружиною Миколая Райського [9, с. 511; 8, с. 1120, 1275]. Можливо, що дочкою Йоана була також Катерина з Волоської Тирави, чоловіком якої став Йоан Вижба [23, с. 100].

Глава цього сімейства, Й. Тиравський помер у 1512 р. Опікуном його дітей призначили сяноцького земського суддю Фелікса Заршинського [22, с. 448–449]. Того ж року в грудні сини покійного здійснили поділ маєтку. До успадкованого ними майнового комплексу увійшли також володіння Петра Тиравського (1492–1501 рр.). Він не залишив нащадків-чоловіків і увесь майновий комплекс успадкували Петрові племінники [32, с. 209]. У акті поділу родових володінь згадані селяни у селах Станкова, Кремінна, Тирава Волоська, Корич, Голучків, Завадка і Розпуч [6, с. 685–691]. У цьому переліку присутні села Завадка і Розпуч, які були лише недавно засновані на початку XVI ст. [32, с. 269] Поселення Корич, натомість, чи не єдиний раз згадується у володіннях Тиравських і не ідентифікується із відомими населеними пунктами в околицях Волоської Тирави. Можливо, що в подальшому локація цього села не увінчалася успіхом.

Сини Йоана поділили батьківський спадок, після чого кожен самостійно почав господарювати у виділених частинах. Частки в селах Волоська Тирава і Голучків здобув М. Тиравський (1517 – † до 1556 рр.) [7, с. 670]. Крім цього, спільно із братами він намагався продовжити осадничу діяльність в успадкованих маєтностях. У 1530 р. Миколай спільно з Йоаном та Мартином Тиравськими видав привілей на заснування солтисівства у селі Розпучі, хоча населений пункт вже був згаданий у їх володіннях в 1512 р. [32, с. 209].

У суспільному житті краю Миколай проявив себе як асесор Сяноцького земського суду в 1520 і 1524 рр. [23, с. 81, 132]. Незважаючи на новомодні серед шляхти протестантські віяння, він разом із сім'єю залишався відданим Римо-Католицькій Церкві. У 1546 р. у Волоській Тираві зведено костел, а з 1547 р. перемишльський єпископ Ян Дзядуський офіційно заснував тут парафію [32, с. 209].

Близько 1530 р. Миколай побрався із Ядвігою, донькою покійного Миколая Фристаського, отримавши за нею 60 злотих посагу [23, с. 220]. На той час вона вже встигла овдовіти після смерті першого чоловіка Петра Пенижка, котрий був представником можновладного роду, що володів майновим комплексом у Сяноцькій землі [23, с. 221]. Остання відома згадка про М. Тиравського відноситься до 1546 р., проте помер він десь перед 1553 р. [10, с. 867; 11, с. 229–231, 329; 24, с. 11, 55] Його лінію продовжили сини Станіслав, Матвій, Фелікс, Мельхіор, Йоан і Яків [11, с. 229–

231, 329]. Єдина відома нам донька Зофія десь перед 1553 р. вийшла заміж за сяноцького шляхтича Ієроніма Пакошовського [10, с. 867].

Рідні брати Миколая Тиравського, Йоан та Мартин, скоріш за все, не залишили дорослого потомства. Йоан Тиравський (1517 – †1539/1540 рр.) свого часу одіичив частки у селах Станкова і Завадка. Приблизно у 1528 р. він пошлюбив Анну Бірецьку, дочку сяноцького підсудка Матвія Бірецького, записавши їй у 1530 р. придане в сумі 300 злотих на половині своїх маєтностей [7, с. 590; 23, с. 184–186]. Йоан помер, не дочекавшись старості, між 1539 і 1540 рр. Вже у 1540 р. його овдовіла дружина Анна Бірецька вдруге вийшла за Григорія Глову з Новошич [8, с. 1569–1573].

Мартин Тиравський (1517–1551 рр.) вслід за братом Йоаном також одружився на одній із дочок сяноцького підсудка Матвія Бірецького [23, с. 254]. У документах він аж до 1551 р. згадується, як діич часток у селах Кузьмина, Завадка і Голучкова, котрі неодноразово віддавав у заставу [7, с. 588–589; 8, с. 1174, 1327; 10, с. 233, 491; 24, с. 55–57].

У другій половині XVI ст. рід діичів з Волоської Тирави репрезентує нова генерація, яку представляли діти М. Тиравського. Встановлені під час аналізу сяноцьких судових актів відомості про нащадків Миколая дещо суперечать тим фактам, які у своїх гербівниках подав Ш. Окольський, а вслід за ним К. Несецький. Тим не менше, саме актова інформація із сяноцьких книг XVI ст. безперечно заслуговує на більшу довіру. Огляд персоналій цього покоління почнемо зі Станіслава Тиравського (1553 – †1581/1585 рр.). У документах молодий шляхтич починає фігурувати з 1553 р., тобто вже опісля смерті батька Миколая [10, с. 867]. Основу його володіння складала частка у Волоській Тираві. Цю маєтність через відсутність коштів С. Тиравський постійно віддавав під заставу. Серед численних кредиторів упродовж 1561–1581 рр. згадуються сяноцький каштелян Збігнев Сінненський (1561 р.), Йоан Тарновський (1567 р.), Орецький з Пашови (1570 р.), сяноцький райця Себастьян Гриф (1573 р.), Станіслав Буковський, сяноцький земський суддя Станіслав Чарноцький, Станіслав Раковський (1574 р.), сяноцький міщанин Себастьян Каспрович (1575 р.), Яків Мисловський (1576 р.), кросненський міщанин Мартин Творзилович (1581 р.) [11, с. 174–175; 17, с. 599–601, 752–754, 775–776, 1121–1122; 19, с. 141–143; 24, с. 115–117, 272–273, 274–276, 403–405]. Численні застави маєтку пояснюють негаразди у веденні господарства, а коло кредиторів – клієнтарні та товариські зв'язки С. Тиравського. Так, Збігнев Сінненський був впливовим на регіональній арені можновладцем, посідав сенаторський уряд. Імовірно до кола його клієнти і входив С. Тиравський. Серед інших кредиторів – переважно середня сяноцька шляхта, приблизно тієї ж майнової кондиції, що й Тиравські. Серед кредиторів бачимо також постаті міщан, які були доволі зручним джерелом готівки. У ролі кредитодавці С. Тиравський відомий лише один раз, коли у 1574 р. позичив 400 злотих Петру Лещинському [17, с. 989–990, 1191–1192]. Майновий комплекс доповнювала частка у селі Завадка, яка у 1555–1559 рр. також перебувала в заставі у Станіслава Михайловського [11, с. 104–105; 12, с. 13, 732–733].

Суспільно-політична активність С. Тиравського виражалася в участі у роботі земського суду, де він згаданий серед асесорів у 1574 і 1575 рр. [24, с. 279, 341]. Що ж до його сімейного життя, то одружений був із Агнетою з Новоселич, з якою мав синів Луку, Войцеха і Симона, а також дочку Катерину [20, с. 956–957]. Останню батько у 1577 р. засватав за сяноцького шляхтича Станіслава Конарського з Ракової, записавши доньці в посаг 600 злотих [24, с. 438]. Життя С. Тиравського обірвалося десь між 1581 і 1585 рр. [19, с. 225].

Брат Станіслава, Фелікс Тиравський (1553 – †1591/1593 рр.) – вперше згаданий у судових записках під 1553 р. Був діичем часток у селах Кузьмина, Кам'янка і Станкова [10, с. 884; 13, с. 290; 24, с. 377–379, 395, с. 526–527]. Фелікс практикував здачу своїх маєтностей у заставу [10, с. 1094]. Однак йому вдалося стати шанованою особою у середовищі сяноцької шляхти. У порівнянні зі своїми родичами, він особливо часто брав участь у роботі земського суду в якості асесора, зокрема згаданий у 1568, 1574, 1575, 1576, 1578, 1581 і 1582 рр. [24, с. 160, 279, 291, 341, 377, 571–572, 616] Його активна громадська позиція проявилася також у виконанні функцій депутата від Сяноцької землі на вишенський сеймик у 1572 р. [27, с. 5]. Близько 1554 р. Ф. Тиравський одружився із Зофією, дочкою М. Тарнавського, герба Сас, представника місцевого заможного шляхетського роду. Своєю доньці М. Тарнавський записав 500 злотих посагу [10, с. 1157–1158]. Від цього шлюбу Ф. Тиравський залишив чимале потомство – рід продовжили сини Миколай, Станіслав, Мартин і Ян Тиравські [15, с. 86–87, 159, 466]. Жіноче потомство репрезентували дочки Дорота, Анна і Зофія. Усі троє згадані в 1576 р., коли батько записав їм 1000 злотих [17, с. 1223–1224].

Наприкінці життя Ф. Тиравський все ще активно полагався на господарські справи: у 1586–1589 рр. він здійснив декілька записів застави часток у Станковій Івану Лещинському, у 1591 р. заставив у цьому ж селі двох кметів Станіславу Сіковському, однак вже в червні 1593 р. згаданий як покійник [14, с. 1628; 20, с. 179, 651–653, 1103–1105].

Третій із синів Миколая Тиравського – Матвій (1553–†1577/1578 рр.) вперше згаданий із братом Феліксом у 1553 р. [10, с. 884] Йому належали частки у Станковій, Розпучі і Завадці [11, с. 29, 329–330]. Не вдалося відшукати відомостей про дружину Матвія, однак він залишив потомство у складі сина Яна та доньок Барбари і Ядвіги [19, с. 120]. Остання пошлюбилася сяноцького шляхтича Йоана Полянського, а після дочасної смерті першого чоловіка вдруге вийшла заміж за бецького підстаросту Яна Целінського [21, с. 286, 875]. М. Тиравський помер десь між 1577 і 1578 рр. У липні 1578 р. його син Ян самостійно полагоджував господарські справи із дядьком Феліксом [18, с. 472–473].

Яків Тиравський (1562 – † 1585 рр.) – четвертий із синів М. Тиравського, володів розрізненими частинами сіл Кузьмина, Кремінна, Волоська Тирава, Голучків, Розпуч і Завадака [13, с. 149, 669–670]. У 1563 р. його маєток розширився за рахунок села Климківка, яке йому записав брат Матвій [13, с. 255]. Майновий комплекс Якова був чи не найбільшим у порівнянні з володіннями його братів. Однак він теж не гребував позиками і активно віддавав у заставу свої володіння. До кола кредиторів Я. Тиравського належали Георгій Дрогойовський (1567 р.), Лука Пйотровський (1569–1570 рр.), сяноцький суддя Станіслав Чарноцький (1571, 1573 рр.), брат Ф. Тиравський (1581 р.), Альберт Друшковський (1585 р.) [16, с. 430–432, 955–957, 1050–1051; 17, с. 94–95, 588–589, 649–651; 20, с. 82–85]. У 1573 р. володіння у Голучкові Якову довелося розділити із братом Мельхіором [19, с. 252–253]. Згодом частку цього села разом із Розпучем він здав у оренду Альберту Малицькому [19, с. 562–564]. Яків одружився зі Софією з Михайловиць, у шлюбі з нею мав синів Андрія, Яна та Георгія [15, с. 185, 514]. Його життя обірвалося у 1585 р. [20, с. 307–308] Після смерті Якова сини забезпечили матері володіння у частках сіл Голучків і Розпуч [15, с. 514].

До потомства М. Тиравського належали теж брати Мельхіор і Ян. Останній, мабуть, помер нежонатим ще в молодому віці, у документах він згадується як дідич у Кузьміні лише під 1556 р. [11, с. 534–536]. Більше відомостей, натомість, маємо про М. Тиравського (1556–1581). Загалом він провадив ту ж господарську політику, що й брати, переважно вдаючись до позик та застав своїх володінь. Мельхіору належали частки маєтку лише у Кузьміні та Голучкові. У 1567, 1569, 1570 рр. він здійснив ряд позик у сусіда Йоана Тарновського [16, с. 465–468, 904–907, 1043], а в 1570–1573 р. позичив кошти в слуги Яна Гумніського Вацлава Кота під заставу селян у Кузьміні. У 1575 р. володіння Мельхіора потрапили в оренду до брата Фелікса. Відомо, що був жонатий із якоюсь Анною Рошкункою [17, с. 12–13, 143–144, 435–336, 1171–1172, 1174–1178]. У своєму гербівнику Б. Папроцький зазначив, що він не мав чоловічого потомства і залишив після себе лише дочок. Чи не остання відома згадка про Мельхіора датується 1581 р., коли він виступає в документах з приводу опіки над потомством покійного М. Тиравського [19, с. 120].

До покоління синів М. Тиравського належав також Габріель із Волоської Тирави. Достеменно невідомо, хто був його батьком: Миколай чи Мартин. У судових актах він послідовно згадується у 1566, 1567, 1569 рр. як дідич в частці Кузьминої [16, с. 117; 24, с. 112–114]. Аналогічно як і М. Тиравський, він вдавався до невеликих позик у сусіда Й. Тарновського [16, с. 117–120, 126–127, 891–892].

Тісне сусідство між членами роду, що розширився в другій половині XVI ст., не надто збільшивши при цьому розміри майнового комплексу, нерідко породжувало конфліктні ситуації. Та все ж їх вдавалося полагоджувати через полюбовні суди та залучення арбітрів з-поміж поважних членів тутешньої шляхетської спільноти. Так трапилося у 1572 р., коли сини М. Тиравського – Станіслав, Матвій, Фелікс, Мельхіор і Яків за посередництва арбітрів із числа тутешньої шляхти чітко визначили межі між розрізненими частками приналежних кожному з них лісів [17, с. 318–322].

Генеалогія та історія роду Тиравських є доволі типовою до подібних їм за майновим і суспільним статусом середніх шляхетських родів Сяноцької землі. Витоки роду сягають останньої чверті XIV – початку XV ст. – часу, коли нові володарі Галичини провадили активне осадження цього краю військово-службовим людом. Тиравські у досліджуваний період не виділялися особливою суспільною активністю і лише одиниці з них спромоглися здобути уряди у місцевій земській ієрархії. Майновий комплекс зазнав зростання лише за рахунок осадження нових поселень у межах дідичних земельних володінь біля Волоської Тирави. Довкола цього родового гнізда були засновані Голучків, Станкова, Березка, Кузьмина, Кам'янка, Розпуч і Климківка. Тиравські не здобули застав у королівських маєтностях, чи якихось триваліших посесій у маєтках сусідів. Навпаки, хитке майнове становище представників роду характеризували численні застави власних маєтків. Тим не менше, кінець XVI ст. Тиравські зустріли немалою родиною, яка налічувала більше десятка дорослих чоловіків із утвердженням майновим і суспільним статусом місцевих корінних землян.

Список використаних джерел

1. Балух О. Польсько-молдавська війна 1497–1499 рр. // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць. Львів, 2008. Вип. 9. С. 57–66. 2. Пашин С. Земляне из саночкого села Добра в XV веке // Европа. Международный альманах. Тюмень, 2003. Вып. 3. С. 46–56. 3. Пашин С. Перемышльська шляхта второй половины XIV – начала XVI века: историко-генеалогическое исследование. Тюмень, 2001. 172 с. 4. Смуток І. Вступ до генеалогії шляхти Самбірського повіту XVI – початку XVII ст. Львів: Камула, 2008. 335 с. 5. Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі XIV–XVIII ст. (історико-генеалогічне дослідження). Львів, 2017. 504 с. 6. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). Ф. 15. Оп. 1. Спр. 8. 7. ЦДІАЛ України. Оп. 1. Спр. 9. 8. Там само. Спр. 13. 9. Там само. Спр. 14. 10. Там само. Спр. 16. 11. Там само. Спр. 17. 12. Там само. Спр. 18. 13. Там само. Спр. 19. Там само. Спр. 21. 15. Там само. Спр. 22. 16. Там само. Спр. 44. 17. Там само. Спр. 45. 18. Там само. Спр. 46. 19. Там само. Спр. 47. 20. Там само. Спр. 48. 21. Там само. Спр. 139. 22. Там само. Спр. III. 23. Там само. Спр. IV. 24. Там само. Ф. 16. Оп. 1. Спр. 7. 25. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, 1886. T. XI. 576 s. 26. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, T. XVI. 581 s. 27. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, 1909. T. XX. 639 s. 28. Augustyn M. Dzieje rodzin szlacheckich herbu przestrzał od XVI do XVIII w. // Bieszczad. Ustrzyki Dolne, 2002. Cz. I. Nr. 9. S. 9–51; 2003. Cz. II. Nr. 10. S. 10–74. 29. Bajda Ł. Szlachta w Bieszczadach i na Pogórzu. Czasy saskie i stanisławowskie. Krosno, 2017. 413 s. 30. Dąbkowski P. Ziemia Sanocka w XV stuleciu. Lwów, 1931. Cz. 2. 134 s. 31. Fastnacht A. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Brzozów, 1991. Cz. 1. 176 s. 32. Fastnacht A. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Kraków, 2002. Cz. 3. 280 s. 33. Niesiecki K. Herbarz polski. Lipsk, 1841. T. VII. 582 s. 34. Okolski S. Orbis Poloni. Tomus II, In Qvo Antiqua Sarmatarum Gentilitia & Arma Quaecunque a litera L, vsque ad literam R, inclusivae, suam incipiunt & recensent denominationem, continentur & dilucidantur. Cracoviae, 1643. 656 pp. 35. Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. 964, CLXII s. 36. Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / Oprac. K. Przyboś. Wrocław, 1987. 415 s. 37. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa, 1931. T. XV. 384 s.

References

1. Baluh O. Pol's'ko-moldavs'ka vijna 1497–1499 rr. [Polish-Moldovan War of 1497–1499]. Scientific notebooks of the Faculty of History of Lviv University. Collection of scientific works. L'viv, 2008. Vyp. 9. Pp. 57–66. 2. Pashyn S. Zemyane iz sanockoho sela Dobra v XV veke [Nobles from the Dobra village in the 15th century]. Europe. International Almanac. Tyumen, 2003. Vyp. 3. Pp. 46–56. 3. Pashyn S. Peremysl'skaya shlyahtha vtoroj polovyny XIV – nachala XVI veka: istoriko-genealogicheskoe yssledovanye [Peremysl'skaya gentry of the second half of XIV – beginning of the XVI century: historical and genealogical research]. Tyumen, 2001. 172 p. 4. Smutok I. Vstup do genealogiyi shlyahty Sambirs'kogo povitu XVI – pochatku XVII st. [Introduction to the Genealogy of the gentry of the Sambir County of the XVII – early XVIII century]. L'viv, 2008. 335 p. 5. Smutok I. Rus'ka shlyahtha Peremysl's'koyi zemli XIV–XVIII st. (istoryko-genealogichne doslidzhennya) [Russian nobility of the Przemysl land XIV–XVIII centuries. (historical-genealogical research)]. L'viv, 2017. 504 p. 6. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrayiny, m. L'viv (CDIAL) [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv (CDIAL Ukrayiny)], f. 15 Syanocz'kyj grods'kyj sud, op. 1, spr. 8. 7. CDIAL Ukrayiny, f. 15, op. 1, spr. 9. 8. CDIAL Ukrayiny, f. 15, op. 1, spr. 13. 9. CDIAL Ukrayiny, f. 15, op. 1, spr. 14. 10. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 16. 11. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 17. 12. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 18. 13. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 19. 14. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 21. 15. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 22. 16. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 44. 17. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 45. 18. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 46. 19. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 47. 20. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 48. 21. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 139. 22. CDIAL, f. 16, op. 1, spr. III. 23. CDIAL, f. 16, op. 1, spr. IV. 24. CDIAL, f. 15, op. 1, spr. 7. 25. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, 1886. T. XI. 576 s. 26. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, T. XVI. 581 s. 27. Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum t. zw. Bernardyńskiego we Lwowie, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału krajowego / A. Prochaska. Lwów, 1909. T. XX. 639 s. 28. Augustyn M. Dzieje rodzin szlacheckich herbu przestrzał od XVI do XVIII w. // Bieszczad. Ustrzyki Dolne, 2002. Cz. I. Nr. 9. S. 9–51; 2003. Cz. II. Nr. 10. S. 10–74. 29. Bajda Ł. Szlachta w Bieszczadach i na Pogórzu. Czasy saskie i stanisławowskie. Krosno, 2017. 413 s. 30. Dąbkowski P. Ziemia Sanocka w XV stuleciu. Lwów, 1931. Cz. 2. 134 s. 31. Fastnacht A. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Brzozów, 1991. Cz. 1. 176 s. 32. Fastnacht A. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Kraków, 2002. Cz. 3. 280 s. 33. Niesiecki K. Herbarz polski. Lipsk, 1841. T. VII. 582 s. 34. Okolski S. Orbis Poloni. Tomus II, In Qvo Antiqua Sarmatarum Gentilitia & Arma Quaecunque a litera L, vsque ad literam R, inclusivae, suam incipiunt & recensent denominationem, continentur & dilucidantur. Cracoviae, 1643. 656 pp. 35. Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Kraków, 1858. 964, CLXII s. 36. Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / Oprac. K. Przyboś. Wrocław, 1987. 415 s. 37.

Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa, 1931. T. XV. 384 s.

Yaroslav Lyseyko

**TYRAVSKY GENUS OF OSSORIA COAT OF ARMS ON SANOK
LANDS IN THE 15TH-16TH CENTURIES**

The article is about the history and genealogy of the Tyravsky noble family from the Sanok land in the 15th-16th centuries. The Tyravsky can be found on the pages of famous heraldic books of Bartosh Paprotsky and Shymon Okolsky, however, because of its local significance, nobody performed a separate historical and genealogical study of this genus. Origins of the genus reach the last quarter of the 14th – early 15th century, when the new rulers of Galicia conducted active deposition of this region with military people. Used by the representatives of the first generations of the genus nickname Cheshyky allows to assume the Czech origin of the genus. Mykolay Cheshyk was the founder of the genus, who set up relative lines of the Tyravsky, Grabovnytsky, Rytarovsky and Bukovsky. Then, in the chronological interval of the 15th -16th centuries, seven generations of the family entered the genus and the family relationship was reconstructed on the basis of the study of Sanok court books. During the investigation of that period, the Tyravsky were not distinguished with any special social activity, only few of them managed to get positions in local governments hierarchy. Nevertheless, representatives of the family often participated as assessors in Zemsky court, and in 1572 Feliks Tyravsky was discharged by the Sanok gentry for the meeting of the Vyshensky Seymyk. There was no noticeable increase of their property consisting of dozens of villages. Volos Tyrava town was heart of their estate, later on the lands owned by the family were founded Kuzmyn, Glozhuchkova, Kreminna. The Tyravsky did not get a pledge of royal estates (this was the property that the king gave to use as a loan for long period), or some longer deals (read as a lease) in the neighbor properties. On the contrary, the tangible property status of the family representatives was characterized by numerous pledges of their own estates. Nevertheless, the end of the 16th century, the Tyravsky became a large family, which numbered more than a dozen adult men with established proprietary and social status among the local gentry landowners. Marital partners of family members were representatives of other local gentry families, but there were marriages with people from the neighboring Krakow or Sandomierz Voivodeships. Genealogy and the history of the Tyravsky family are rather typical for families with similar property and social status of the middle gentry of the Sanok land. The model of the history of this kind characterizes the typical strategies for the development of property complexes, social and political activities, behavior in the marital market of settled gentry with a mediocre property and social status.

Key words; the nobility, the Sianotsky land, Volos Tirava, Tiravsky.